

GROBAR.

Izvorna žalobna igra

u

4 čina.

Napisala

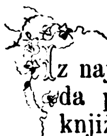
MARIA RAKIĆ.

U ZAGREBU.

Brzotiskom Dragutina Bokaua.

1867.

Predgovor.

Iz najnovijeg vriemena dobih neograničenu volju, da ponješto radim na polju naše dramatične književnosti, te mi i zbilja za rukom podje, da spišem pomoćju jedne poviesti ovaj žalobni komad. Istu poviest nadjoh površno nacrtanu u našem milom Nevenu. Žalibože da nas taj zabavni i poučni list još uviek nenasladjuje svojom milinom, ali što ćemo? sve što ljudem omili, toga brzo i nestane.

Predajem ti dakle mili čitatelju i čitateljice ovog mog prvenca na razsudu. U koliko sam u ostalom dostigla zadaću svoju, u koliko li zaostala za njom, to molim, neka dobrohotno i bezpristrano čitatelj razsudi, nu svakako treba da u posljednjem slučaju u obzir uzme moju dobru volju i namjeru, što me je rukovodila kod ovog mog prvenca.

Što se jezika tiče, nastojala sam, da bude pravilan i narodan, što se tiče inog, to se nadam, da će moj prvenac dobro primljen biti, pošto se i slavni kazalištni odbor zadovoljnim izrazì.

Želim na tom polju i nadalje raditi, te malo po malo možda ću ipak primaknut se cilju, kojemu toli žudjeno hrlim. Slabahne ću sile napeti, koliko mi bude moguće, da prodrem do onoga, što se zove prava dramatika, i što se kaže raditi za mili jezik naš.

M. R.

GROBAR.

Osoblje.

BOJAN, grobar.

IVKA, njegova kći.

BLAŽIĆ, bogati trgovac.

BOGDAN, njegov sin.

SMILJANIĆ, načelnik grada.

ANKA, njegova kći.

VUK, sin njeke kožarske udove.

Jedan sudac.

Jedan viećnik.

Viećnički sluga

Sluga kod Smiljanića.

MARUŠA } *prosjakinje.*
DORUŠA

(Čin se sgadja u Branovcu blizu Dubrovnika.)

Čin prvi.

Šuma, s ljeva i desna šikarje, na ljevoj strani povelik kamen u pogledu klupe.

Prizor prvi.

IVKA kašnje BOGDAN.

Ivka siedi na klupi, glavu ima na obe ruke naslonitu, kao da se je duboko zamislila i težko uzdiše.

BOGDAN.

(Dodje s desna, stane pred Ivku i zovne.)

Ivko?

IVKA.

(Podigne glavu, upozna Bogdana, strastno mu se oko vrata savije i radostno.)

Bogdane dobro mi došo.

BOGDAN.

(Sasma hladno.)

Ti si valjda sanak snila, kad se približih ovamo.

IVKA.

(Sveudilj radostno.)

Ni sama neznam što biaše, „al me slušaj sada što ću ti reći. Kad si mi jučer poručio da se želiš

jutros sa mnom porazgovoriti, neznah u koje doba da dodjem, zato sam pohitila ovamo čim se jutrnje zvono oglasi; uza to sam propustila svetu misu — Bog mi prostio — i čekala te šest dugih satih, dok mi se najposlje glava prignu na krilo, te me nješto svlada, — neznam, da li biaše san, ili što drugo, i ja neosjetih došastja tvoga."

BOGDAN.

„Nemogoh odoljeti srdcu, da te iza dugog razstanka opet nevidim."

IVKA.

(Nješto sjetno a nješto šaljivo.)

Jeli Bogdane, jel da nisi na mene sirotu mnogo mislio u Dubrovniku? Gizdave gospodske djevojke možda su ti Ivku gotovo izbile iz glave. U buci i poslenosti sjajnoga toga grada valjda niesi imao mnogo vremena da se mene sjetaš; no tim više sjetjah se ja tebe, mili moj Bogdane. Kada se je prva lasta kod nas pomolila, pitah ju željno, donosi li mi pozdrav od tebe; kada je mjesec bliedim svojim svjetlom tamnu zemljicu razsvjetlio, šiljah mu nebrojene cjelove, misleć da i ti u njega upiriš oči svoje. Oj Bogdane! da znaš, kako mi je sve pusto bilo odkako te nebiaše!"

BOGDAN.

(Ozbiljno.)

Imam nješto važnog, Ivko, što sam došao da ti javim.

IVKA.

(Začudjeno i nješto bolno.)

„Niti jedne ljubezne rieči mi nereče još danas!“

BOGDAN.

Sada me, dušo, slušaj, što ću ti kazati.

(Sjedne na kamenu klupu, do njega sjedne Ivka te ga gleda vjerno i mirno.)

Sjetjaš li se jošte, Ivko, onog časa, kad se upoznasmo? U crkvi te prvi put zagledah, gdje si se pojavila u prostoj no liepoj narodnoj nošnji; jer si bila upravo došla iz porobljene krajine. Kada stupih iz crkve, tada ti se približih s uljudnim pozdravom, ti mi čedno odzdravi, a tvoj otac srdačno mi pruži ruku. Nepitah šta i odakle ste; tvoj je čarobni pogled ljubezno i pouzdano na meni počivao, a u mojem srdcu odzove mu se probudjeni njime glas ljubavi, veleći: ova ili nijedna. — Njekoliko danah poslie toga dodje i do mene, priznajem se, tužna za mene viest, da novi grobar branovački nije nitko drugi nego tvoj otac, stari Bojan, koji je nakon mnogih bojnih težkoćah i pogibeljih odabrao ovu siromašnu i pogrdnu službicu, da odmori trudne kosti i izvida bolne rane.

IVKA.

Tako jeste; pa zar su mrtvaci tako odurni? Pogledaj ih samo jedanput i uvjerit ćeš se, da blieda njihova lica i prekrštene, razpelom narešene ruke ni-

šta neimaju na sebi strašna: ja sam za posljednjega boja mnogo mrtvacah gledala s odsječenom rukom ili nogom, ili pako s razbitom glavom; ovi biahu, dakako, strašni; ali na tihih, krotkih pokojnicih plačem i jaukom k nam dopratjenih, neima ništa užasna!

BOGDAN.

(Nješto smeteno).

To navika čini, i moć navade je tolika, kolika i predsude, a kad nas je ta kobna predsuda, da se bojimo i uklanjamo od ljudih, koji mrtvim zadnju čast izkazuju, da se bojimo grobara kao okuženikah, zločincah i krvnikah.

IVKA.

(Protrne.)

Opazila sam i ja, kako nam se svatko uklanjaše, kako se mladići odvratjahu od mene i otca mogа, kako djevojke prekinuše igru i veselje, kada se htjedoh medju nje umiešati, — kano da nisam grobarova kćerca, no kakova iz groba ustavša sablast.

(Iza male stanke tužno.)

Ali doskora pregorjeh i tu ranu, te se povukoh u samotnu otčinsku kolibicu, gdje sprovodih vrieme igranja čitanjem starih knjigah ili pako učenjem na izust sv. izrekah. No uza sve to ostade mi ti, Bogdane, u sladkoj uspomeni, pa čim te zagledah ovdje, nestade sve tuge i žalosti; tvrdo bo sam uvjerena, da

nisi tako nizkih i potištenih mislih kao ostali; tvoja je duša uzvišena nad predsude i plahu bojazan inače dobrih branovačkih gradjanah.

BOGDAN.

Pravo reče, i ja nebih ni časa bio počasio nazvati te pred cielim svietom svojom zaručnicom; no ja imadem otca i mater, dvoje u predsudah odraslih i ostarjelih ljudih, kojim opirati se bila bi s moje strane i drzost i ludost. Pokušao sam više putah da im svoju namjeru samo s daleka navjestim, no svagda opazih na njihovih licah strah i trepet s mojih riečih, smiem li dakle od Boga i od ljudih nje, koji su me njegovali kao vid očinji, opornostju svojom strmoglaviti prije vremena u hladni grob? Zar da mi izdahnu proklinjući izopačena po njihovom mnienju sina . . . . K tomu još dolazi, da mi roditelji želeći u miru svršiti svoje dane, nakaniše predati sasvim svoju trgovinu, i oženiti me s poštenom i uglednom djevojkom."

(Ivka ga ukočeno gleda.)

BOGDAN.

(Iza male stanke.)

Da ja izabirem, bilo bi jamačno inače, ali moji mi roditelji izabraše zaručnicu, liepu, bogatu i dobru Anku, jedinicu gradskoga načelnika Smiljanića."

IVKA.

(Sklopi ruke, i tiho uzdahne.)

Liepu, bogatu i dobru Anku, jedinicu našega načelnika.

(Ustane, izpravi se, i odlučno.)

Neću da pitam, moraš li ti to, Bogdane, učiniti, dosta mi je što znadem, da pravo nije.

(Ukorno.)

Ljubiti kćerku prezrenoga grobara, to dakle nebiaše u tvojih očiuh niti griešno niti sramotno: „kada počivah na tvojih grudih, tada si bio, kako reče, najsretniji čovjek na svietu; ali kad bi pred Bogom i ljudmi imao očitovati i potvrditi ljubav svoju, kojom si me zamamio, — tad se stoprv sjeti visoka stališa svoga, i nizka sramotna roda moga.“

BOGDAN.

(Zapinjajuč.)

Moji roditelji, Ivko — —

IVKA.

(S posmjehom.)

Oh Bogdane moj! badava ti izpričavanje; tvoji su roditelji, istina, strogi, ali i u te je čvrsta volja. Još i sada se pogovara, kako te odlučiše posvetiti stališu svetjeničkom, no ti i nisi bio voljan nositi crne haljine, te si se u ime božje uspješno opro strogoj

otčevoj volji i svetoj majčinoj želji, te si postao, što si sam hotjeo. O moj Bogdane, nelaži! ti si jedinac u otca i majke, nebi ti oni jamačno uzkratili najvruću želju srdca Tvoga, samo da je tvoja želja. Ljudi nemisle i nesude svagdje onako kao ovdje, pa i meni se samoj čini, da nije toliko pogrdno svojim svekrom nazivati čovjeka, koga je sám car u vojsci častno odlikovao. Drugo je Bogdane, što tebe dieli od mene: ja sam ti dosadila i ti gineš za novom ljubavju; ona Anka, koju ti dobrom nazvà, krasna je i dovoljno bogata, da te uzmogla uloviti u svoje zamke. Zašto dakle lažeš i sebe sramotiš?“

BOGDAN.

(Porugljivo.)

Pa da i je tako kao što ti kažeš, što s toga sliedi?“

IVKA.

S toga sliedi da si ti tako potišten čovjek, da nisi bio nikad ni vriedan moje ljubavi, i ja se zato laglje s tobom razstajem za uvieke.

(Odkrene se od njega i ide na desno.)

BOGDAN.

(Ide za njom rukom ju zaustavlja.)

Ivko neidi imam ti još nešto kazati

(Ivka ga odvrne rukom ode. Bogdan se vrati natrag, stoji nepomičeno na jednom mjestu njekoliko časovah, uprv ljevicom čelo a desnicu stavi na srdce, zdvojeno.)

Ako čovjeku i dosadi stara ljubav u toliko, da hoće da silom skrši težke njezine okove, to je ipak čas razstanka za svakoga vrlo mučan, tad bo uspomena prošlih blaženih danah kao zraka od zapadajućega sunca sinuvši na obzoru naše ljubavi, uzbudi nam u grudih tugu i žalost.

(Ode.)

(Promjena: Groblje, njekoliko krstovah vidi se, stan grobarov po strani sa dva prozora.)

Prizor drugi.

BOJAN.

(S motikom ravna nješto oko grobovah; žalostno.)

Oj žalosti; nisam mislio da će mi se na stare dane tako crne magluštine skupiti nad glavom, nisam se nadao da ću ja, koji sam cara i domovinu vazda vjerno služio i za nje glavu u torbi nosio, da ću jednoć eno u onoj

(Pokaže rukom na svoju kolibu.)

bjednoj kolibici kao grobar život svršiti. U boj, u boj hajd krvavi okani se starče, pogrdne motike i lopate, i lati se opet vjerne šare i britke sablje! — — No što to buncam kao da mogu onako dvadesetak ili tridesetak godinicah skupa s ranami stresti sa sebe i omladiti se: — A ti diete moje — Ivko moja! komu bi tebe ostavio, šta bi ti počela bez mene, a ja bez tebe?!

(Nasloni se na motiku, obori glavu, misli, iza male stanke žalostno.)

Voljani Bože! što je tom djevojčetu? Eto već šesta nedjelja prošla, odkako mi sve više te više gine i propada, da joj niti sam učeni naš liečnik nezna pomoći. — Što da mi diete izgine? . . . Bože! što skrivih da me tako težko postiže svemoguća tvoja ruka? nisam li toliko godinah vjerno vojevao u svetom boju za vjeru svetu? Ne, ne, Bog me neće lišiti jedine utjehe na tom svietu! Ali što je djevojci? Što joj skrši kriepki njen stas, da izgleda kao da je ustala iz utrobe crne zemlje? Što joj smuti bistro oko? Ako ja i liečnik neznamo, znat će već tko drugi, ako ne s dobra, a ono prinudjen gvoždjem ili olovom.

(Lupi motikom o zemlju namakne šešir duboko na oči, ode k vratam od groblja, na njih sjede dvie bake prosjakinje, Maruša i Doruša, Bojan se izdere na njih.)

„Čujete li vi stare vještice, hajde kući, doba je da zatvorim vrata.“

Prizor tretji.

DORUŠA.

(Izkesi se i zagrakće.)

No no, prijane Bojane, vi vičete ko pravi delija, i doista bih se od vas poplašila, da neznam kako ste inače milostiva srdca.“

BOJAN.

Zar zbilja? no ako sam već uljezo u vašu milost to mi barem nješto učinite za ljubav.

DORUŠA.

(Digne se sa zemlje.)

S drage volje, samo govorite, Bojane, mi smo vas rado pomoći, samo ako uzmognemo.

BOJAN.

Ti znaš, da imam kćerku, Ivku po imenu, ljubezno i dobro diete, koje volim kao vid oka svoga.

DORUŠA.

Istina je, tvoja je Ivka vrlo dobra i milostiva srdca, i nikada joj toga neću zaboraviti, kako me je često po zimi i jeseni toplim varivom nahranila i rujnim vincem napojila! no zato i mi nismo nezahvalne, svaki se dan molimo Bogu za njezinu sreću.

MARUŠA.

(Zamrmlja.)

Bog ju blagoslovio.

BOJAN.

(Nješto se razvedri i pouzdano.)

Slušajte me dakle, djevojka je iznenada oboljela, ni sam liečnik nezna od česa; dan po dan mi gine sve to više tako, da se već pobojah za njezin život.

Znajuć pako, da ste vi vješte vračarice, eto se k vam utičem, da mi kažete kakav liek za tu neznanu bolest.

DORUŠA.

(Nakesi se.)

Treba joj ljubovnika, moj Bojane; tako krasnoj djevojci nesnosno je biti na samu s križevi i mrtvaci. Mlado srdce, vruća krv . . . Njeka tajna želja stišće joj srdce, te ga žeže pogubnim plamom. Al i zato ima lieka, samo ako vam se s njega nesgrozi. Uzmite od trula liesa nevina pokojnika iver s gornje strane, pa ga metnite djevojci pod uzglavje, i vidit ćete, da će joj se srdce opet umiriti, obraz razvedriti, i u vašu će se kolibicu prijašnje zadovoljstvo opet povratiti.

BOJAN.

(Namrgodjeno.)

Ludo nijedna, što će to pomoći djetetu, koje niti nesanja o takovih stvárih, o kojih ti buncaš.

DORUŠA.

(Uvriedjeno.)

Upravo zato, što je djevojka tako smjerna i nevina, nepada joj na um da je to ljubav, što joj srdce tišti, jer da ona poznaje to breme, nebi tako propanula, već tu si sama lieka potražila. Pa ako i nepomaže liek, što vam ga nudim, odmoći sigurno neće.

BOJAN.

(Dvojbeno.)

Volio bih da mi skuvate pitje kakvo od ljekovita bilja, sabrana u mjesečini; ili pako da mi priugotovite za diete pomast, koja oslabljeno tielo jači i novu mu snagu daje. Stari vas Jerko još i sada u zviezde kuje i čudesa od vas pripovieda, što ste ga oslobodili padavice, s koje je strašno patio. Takav bih ja liek volio imati za svoje bolno diete, nego kojekakove budalaštine, koje ništa nevriede.

DORUŠA.

(Nješto zamišljeno.)

Ako želite, i to vam mogu služiti, no čini mi se da je vrlo nerazborito, što se tako tvrdokorno opirete mojim savjetom. Nebi me doista mnogo truda stalo, da vam pripravim napitak ili skuvam pomast; ali se bojim od gradskoga liečnika, koji na me ko na bielu vranu rieži, odkako sam nekomu bolestniku, koji od njegovih liekah mal da neosliepi, prijašnji vid povratila; radi česa je i kod poglavarstva proti meni kao vračarici i trovalici tužbu podneo te me napadoše u kući i razlupaše mi sve posude s ljekovitim sokom — Bog ih ubio!“ — Od tad se okanih liečenja i pomažem ljude samo dobrim savjetom, i to ako mi obreknu da će šutiti; jerbo se je načelnik zaprietio, da će me, ako još što takva dozna, kao vješticu na lomači dati upaliti.“

BOJAN.

(Nasmjehnuv se.)

„Jok vala.“

MARUŠA.

(Koja je dosad šutila.)

Ej nije šala.

DORUŠA.

(Proti Maruši.)

Jelte Marušo! da imam pravo? Vi ste stariji i izkusniji od nas obojice, te priznajete da je moj savjet dobar.

MARUŠA.

Varaš se.

DORUŠA.

(Srdito.)

Šta? zar vi tako? kukavice jedna bezsramna!

BOJAN.

(Zavikne.)

Mirujte bake, inače ću vas pomiriti načinom, koji vam se neće dopasti.

(Proti Maruši.)

Deder počmi ti jedanput, da čujem tvoj savjet.

MARUŠA.

(Digne se sa zemlje.)

Često sam vašu kćerku motrila, te mislim da nije ljubav, već drugo šta, s česa joj se razboli srdce i lišce vehne; često sam vidjala Ivku, kako je s prozorića zamjerenima i čeznućima očima gledala zlatom i biserom nakitjene djevojke, koje prateći do groba koju pokojnicu kadšto amo dolaze. Da da, tako je, vjerujte meni, koja već sedamdeset godinah ovaj lakomi sviet priznajem. I Ivka bi rada imati od bisera koliere i zlatom vezene odjeće; — takovo je srdce u djevojke, teži za uresom i nakitom, čemu za volju sve bi na svietu žrtvovala. To je i vaše kćeri slabost, kojoj je dosad sve ostale udobnosti života i obične mladeži zabave zapostavljala i tako će biti dok god joj se neizpuni želja. Zato pokupite biser i zlato, pa će vam na licu djeteta opet ruže procvasti.

BOJAN.

I ja mislim da je tako; ali kako da sve to nabavim?

MARUŠA.

To je vâša skrb.

BOJAN.

Mnogo sam putah, za svojega četovanja dobar plien zaplienio. Kad smo osvojili Kanižu na juriš, ta-

da sgrnuh toliko prstenah i draguljah, da bi dovoljne bile za nakit najodličnije gospoje, kamo li onake djevojke, ko što je moja Ivka. No lukavi čivutin izvabi mi dragocienosti obsjenivim novcem, komu doskora nestade traga. Doista, mnogi se je vojnik u ono vrieme obogatio. No poslje ugovorena mira u Beču vratih se natrag pustoj svojoj kući, gdje sam stražnjih nekoliko žutakah potrošio na liečenje i pogreb svoje žene. U kući nenadjoh čime bi vrabca nahranio; sve je bilo propalo u posljednjem ratu. Nebiaše čime obdjelavati kukavno zemljište, nebiaše što posijati, nebijaše zašto kupiti spravu, marvu i žitak. Što dakle da počmem? Osiromašen i raztužen odoh s jedinicom u bieli sviet, te nakon dugotrajna potucanja dodjoh u ovu varošicu i stupih u tu pogrdnu i omraženu službicu. Odakle mi indi novci, kojim da nabavim djetetu nakit, pa da joj sve i život spasim?

(Time mrko lice k zemlji obori.)

MARUŠA.

Toga vam ja neznam, moj Bojane, jer netvorim zlata, tko bi se vilinske šibe dočepao stekao bi silno bogatstvo. Nebrojeno je blago u zemlji zakopano, gdje nikomu na svietu nehasni; tko bi ga potražio, našao bi ga, i dignuo bi se iz praha sirotinje svoje, te živio kako mu volja.

BOJAN.

(Sgrozi se.)

Da da, u zemlji je nebrojeno blago, tko bi ga potražio, našao bi ga i dignuo se iz praha sirotinje svoje.

MARUŠA.

Tako jeste.

BOJAN.

Liepa vam hvala, Marušo, za vaš savjet. Sada pako idite kući, večer bo je danas odviše hladna za vaše ostarjele kosti. Danas neće ovuda nitko više prolaziti. Idite dakle, lahka vam noć!

Obe prosjakinje.

Lahka noć.

(Odu.

Prizor četvrti.

BOJAN.

(Sam.)

(Zatvori vrata, i zamišljeno stupa napried.)

Biser dakle i nakit, to je za čim mi diete uzdiše. što ju toliko muči, ne, ne, to nemože biti....

(Opet podje njekoliko koračajah.)

Žensko je srdce tašto i teži za uresom i nakitom. Da da, pravo ima starica. A šta ću sada? Zašto se prepadoh malo prije, kad se ona misao u meni porodi? Junače, ohrabri se! zar da te strah spopade s takovih tricah?“ Šta mi reče starica? — — — Da da: u zemlji je nebrojeno blago zakopano, gdje nikomu nije od koristi . . . . tko bi ga našao, mogao bi živjeti po svojoj volji. No neginem ja za blagom. Šta će meni blago, koga štediti neznam? Ali mi ga djetetu treba, Ivka čezne za njim. I nikomu na svietu nekoristi . . . .

(Stane pred jedan grob razmatrajuć)

Ovdje sam nedavno zakopao gizdavu djevojku, koja je jamačno i poslje smrti, kao i za života, zlatom i biserom obsipana tako, da bi ga i mojoj kćeri doticalo. Pa nikomu na svietu nekoristi to blago,“ Ali to je odor mrtvaca — isto što i svetokradja. Nismo li mi toliko putah na bojištu bogati plien zaplienili? Šta će mrtvomu zlato, kojim se samo živ može služiti i koristiti? Pa jesmo li mi ikada dugo promišljali bi li si prisvojili zlato ustreljenika? . . . .

(Misli.)

No stani, drugo je oplieniti u boju ubijena nepriatelja, a drugo opet iz posvetjene zemlje zlato, kojim je vjerna ruka mrtvaca kao posljednim darom lju-

bavi izkitila. Duhovi se porobljenih pokojnikah pobudjuju time na osvetu, a kradljivca takova čeka po zakonu . . . . smrt.

(Iza male stanke zdvojeno.)

Ali moje diete, jedinica moja umire.

(Podje opet njekoliko koračajah, uzme motiku sa zemlje gorko se smješeć.)

Ovamo ti ljubezni vilinski štapiću, prokrči mi put do blaga, sakrivena u dubokoj zemlji, gdje nije nikomu od hasne. No ne, neću da budem kao divlja zvier, kojano gladna mrtve iz grobovah vadi, i time zasitjuje svoju proždrljivost. Ali prvi koga mi amo donesu, platit će mi harač prije nego što ga zagrnem, pa neka se onda sbije što mu drago.

(Okrene se proti kolibi i nježnim glasom.)

Mirno mi budi diete moje, doskora češ dobiti za čim ti srdce gine, pa da se sbilo što mu drago, nemarim, makar i glavom platio.

(Zastor padne.)

Čin drugi.

(Soba naćelnika Smiljanića liepo uredjena.)

Prizor prvi.

(Anka sjedi kod prozora za šivaćim stolom i nješto šije, veoma nevesela, na jedanput skoči, pošto spazi da se Vuk kroz prozor promolio i u sobu unidje.)

VUK.

Anko, ti se prepadaš od mene! Zar sâm ti već u toliko omrzio, da se mene plašiš?

ANKA.

Kako da se neprepadnem, kada dolaziš k meni kao neka sablast.

VUK.

(Gorko se nasmjehnuv.)

Tako i moram, ima li drugi kakav put meni do tebe? Nije li mi tvoj otac zabranio dolaziti u kuću? Što sam indi htio, nego uhvatiti sgodu, koja mi se pruži pošto ti se majka odveze u vinograd a otac odè u viećnicu. Kao kradljivac dovukoh se u susjedovu kuću, te se popeh preko vrtne ograde, samo da tebe, dušo, vidim, i nježnu ti ručicu poljubim.

ANKA.

(Odrešito.)

Mâni se toga; znaš bo da nas dvoje nismo si sudjeni. Igrasmo se, istina, u djetinstvu rado zajedno;

pa buduć da biah i stobom, kao sa svakim, prijazna, mislio si da te ljubim; ali se varaš. Zato me nemuči dulje, Vuče, ako Boga znadeš, smatraj ti mene slobodno i nadalje kao svoju priateljicu; no drugo nezahtjevaj od mene.

VUK.

(Ciknu.)

Znam, znam, odakle taj vjetar puše, ti ljubiš onoga vjetrogonju Bogdana, jelte?

ANKA.

(Pogleda ga ponosnim pogledom, izpravi se, stavi ruku na srdce, tiho i turobno.)

Jest, ja ga ljubim, niti netajim toga, i priznat ću pred Bogom i ljudmi, da ga iskreno ljubim, — premda mi je već zadao toliko brige i jadah.

VUK.

(Zlobno.)

Ti dakle, vjerna zaručnice, ljubiš mladića, koji čezne ne za tobom, već za otčevim blagom i za častju. Po svoj prilici da ti je ljubovnik za brigu i suze vrlo haran, buduć da se s bliedom grobarovom kćerju za njegovu ljubav jagmiš.

ANKA.

(Rukom mu se zaprieti)

Ti ga, Vuče, nemoj crniti! Od tebe sam jedinoga čula, da Bojanovu kćer ljubi, — je li to istina?

VUK.

(Plane.)

Tako mi duše, jest.

ANKA.

(Bolno.)

Ja sam ti vjerovala, i mal da mi srdce nepuče od žalosti, kada dodje k meni i javi mi, da si za njim vrebao i vidio kako mu je Ivka na koljenih u šumi na kamenoj klupi sjedila, i šnjime se razgovarala, valjda o ljubavi i ženitbi. Ja sam ti vjerovala, jerbo mislim, da nelažeš, pa buduć da sam odviše ponosita, nego da budem čija nuzljuba, odbila sam mučno ruku njegovu, kad me je u otca zaprosio.

VUK.

(Ponješto umireno.)

I pravo si učinila.

ANKA.

(Uzdahne.)

Čini mi se da nisam, roditeljem se mojim čudno vidi, što sam odbila čovjeka, za koga mi srdce tako živo bije, oni dakako misle, da sam ja to učinila kao ludo diete, koje još ni nezna, što je to udaja. — Bogdanov se rod vrlo ljuti zbog te uvriede, a mladić se zatvara u svoju sobicu gdje po vas dan samotan kod svojih računah i knjigah sjedi, riedko kad izlazi napolje, a za zabave nit nemari. Služkinja me njegova

uvjerava da je vrlo u licu propao. Bog ti prostio, Vuče! al si mi mogao mnogo prištediti jada, nerekav mi ni rieči o njegovoj ljubavi prema Ivki.

VUK.

Nemogoh odoljeti, da ti neodkrijem prievare.

ANKA.

Od tad sam vjerne sluge podkupljivala novcem, nebi li štogod pobliže o toj ljubavi saznala, no uzalud, nitko neće da o tom znade; Ivka je mirna i čedna djevojka, koja samo onda dolazi u grad, kad joj je što neobhodno treba u kući. Svatko ju hvali i štuje u toliko, da nikako nedokučujem, kako da bi ona bila razpela svoje mreže, da ulovi mladića tako odlična i bogata roda, ko što je Bogdan.

VUK.

(Razžesti se.)

Uzmi ga dakle, uzmi, a dieli njegovo srdce s djevojkom, koju sav sviet prezire.

ANKA.

Ja ti kažem, Vuče, da sam nepravedna bila prama njemu, pa da me po drugi put zaprosi, nebih mu jamačno odbila prošnje.

VUK.

(Riknu glasom razjarenim.)

Pokušao sam sve, što može čovjek učiniti, moljakao sam za tvoju ljubav kao gladan prosjak za komadić krušca, — bacao sam se na koljena pred tobom; no sve to nekoristi ništa; — ti ostade svedj, ko i prije, tvrda kao živac kamen, i turi me od sebe ko pseto, koje se prilizava gospodaru svomu: Ti nehtjedè, Anko, biti angjelom života moga, a ti me učini vragom svojim: Čuvaj me se Anko; — Ali ne, neću, da nahudim tebi, koja si mi život zatravila, al si mi ipak draga vrhu svega na svietu — nego njemu, koji mi preotè najveće moje blago, njemu ću se osvetiti; da, tako mi duše! bilo kod kuće ili na polju, u crkvi ili šumi — gdje god se š njim sukobio, Bog mu se smiluj! S Bogom ostaj!

(Ode razjaren kroz prozor, kroz koji je i došao.)

Prizor drugi.

ANKA i SMILJANIĆ.

(Anka spazi otca, ide prama njemu, poljubi ga smjerno u ruku.)

SMILJANIĆ.

Dobro večer, Anice,

(Poljubi ju u čelo.)

Što misliš, odkud dolazim?

ANKA.

(Umiljato.)

Odkuda ako ne iz Vinkove kavane?

SMILJANIĆ.

Jest, pogodila si, i vrlo mi je drago, što sam se danas k njemu svrnuo. A bili mi znala kazati, s kim se ondje sastadoh?

ANKA.

(Znatiželjno.)

S kim?

SMILJANIĆ.

S Bogdanom Blažićem, siromah sjedio je samotan u kutu lulu pušeći i gledao tako tužno preda se, ko da su mu pure kruh pojele; kada mu se približih, oddieli mu se težki uzdah od grudih, no sasvim tim pozdravi me uljudno, izjaviv mi, da mu je osobito drago, što može samnom još koju rieč prosboriti prije nego odè u bieli sviet.

ANKA.

(Zavrisne.)

Voljani Bože!

SMILJANIĆ.

Upitam ga sasvim začudjen za uzrok njegove prieke odluke, a on mi tužno odgovori, da mu ga ne-

treba kazivati, jer da mi je i onako dobro poznat, ti si, reče, taj uzrok, jer si ga odbila kad te je zaprosio, a on da nemože bez tebe i stobom zajedno u istom mjestu da živi. Srdce se — reče mi zatim Bogdan — u čovjeka neda siliti, vaša kćerka ljubi drugoga, kako sam se osvjedočio, i to pijančinu Vuka.

ANKA.

(Žestoko.)

To nije istina.

SMILJANIĆ.

(Radostno joj gladeć lice.)

I ja sam Bogdanu rekao da to nije moguće, da bi ti ljubila onoga razsipnoga, svadljivoga, divljega mladića.

ANKA.

Igrala sam se njekoč šnjim i ništa više.

SMILJANIĆ.

Bogdanu se lice na to razvedri, i zapita me a da zašto si ga odbila, kada se nisi drugomu obećala?

(Anka si rukama sakrije lice.)

Ja ga pako stadoh tješiti veleć, da niti tvoja mati nije ni za dlaku milostivnija bila, kad sam ju prvi put bio zaprosio, na što me mladić uze zaklinjati i moliti, da neka gledam kako bi te njemu prijaznu naklonio. Rukujuć se šnjime obećah mu prošnju izpu-

niti, pa tako stojim eto pred tobom gotov snubok. Mal da nisām Bogdana umalı sobom doveo, no ipak mi se pričini shodnije, da se o toj stvari prije na samu s tobom porazgovorim. Zato ga svjetovah, da odjaši pred tvojn majku, koja će se pod večer iz vinograda kući vraćati, i njoj da se svojom željom preporuči. On jamačno sada već kroz Tihanu-šumu na svom bielcu poskakuje mojoj Milki u susret. U njezinoj će pratnji još večeras amo doći. Nedvojim, da ćeš ga dobrodošlim nazvati.

ANKA.

(Stidno.)

Bit će svakako zadovoljan samnom.

SMILJANIĆ.

(Nješto ozbiljno a nješto šaljivo.)

No ako on tebe po drugi put zaprosio, hoćeš li ga opet odbiti, ili ćeš ga ovaj put uslišati i njemu se zaručiti?

ANKA.

(Odvažno.)

Hoću, i to od srdca rado, jer neljubim nikoga na svietu kao njega, i s ponosom zvat ću se njegovom zaručnicom.

SMILJANIĆ.

(Radostno.)

Tako, dušo tako!

(Zagrli ju.)

Pa gle obiesne djevojke! odbija mladića i prkosi mu kao da na njega Bog zna kako mrzi — a ono ti je gotovo dvoje dragih, koje od same ljubavi neznade što će. No hvala Bogu da je sve opet u redu!

Prizor tretji.

(Sluga Smiljanićev sav zasopljen provali u sobu.)

Sluga.

Za pet rân božjih, gospodine —

SMILJANIĆ.

Što je?

Sluga.

(Zapanjeno.)

Velika se nesreća dogodila.

SMILJANIĆ.

Kakva nesreća? kazuj, što je?

Sluga.

(Pogleda Anku, pa onda preda se.)

SMILJANIĆ.

(Iza male stanke.)

Govori samo, moja Anka nije više diete, i neka umah sada čuje; što prije ili kašnje mora da sazna.

Sluga.

(Otezajuć.)

Kada moram . . . kazat ću vam, gospodičića Bogdana — koji je malo prije odjašio gospoji u susret — —

SMILJANIĆ.

(Neuztrpljivo.)

No, što je šnjim?

Sluga.

Nadjoše na razkrstju u Tihani ubijena.

(Anka se neosviestjena sruši na bližnji stolac, Smiljanić i sluga priteku joj u pomoć.)

(Promjena: Ivkina soba siromašno uredjena jedna postelja stoji u kutu, na desnoj strani jedan ormar, jedan stol i njekoliko stolacah.)

Prizor četvrti.

IVKA.

(Sjedi na stolcu u jednostavnoj bieloj opravi, glavom oborenom, kosom razpustjenom. Čim se zastor digne, čuje se vani na groblju žalobna glasba, koja prati Bogdanov sprovod. Trgne se, sluša, ustane sa stolca, veoma sdvojeno.)

Jadna Ivko! izgubila si sve što ti biaše milo i drago na ovome svietu, srdce ti ostade pusto kao okresano drvo medju granatimi hrastovi, nepoznaje više straha ni užasa; a duša, u kojoj već svaka iskra nade utrnù, pripravna svaki čas na izdahnutje.

(Iza male stanke.)

Dok mi je dragi jošte živio, nebiah posve nesretna, premda ga nisam mogla više štovati i premda sam, o njegovoj nevjeri osvjedočena bila, znala sam, da mu se druga ljuba oko vrata savija; sasvim tim mi biaše on jedini predmet o kom sam vazda mislila, s kojim sam sprovela dane i noći, š njime legla i š njime opet ustala.

(Glasba prestane, Ivka sluša, baci se na koljena, sklopi ruke pa moli; glasba svira muklo opet.)

O blažena djevica, majko tuge i muke, ogledaj se očima milosrdja na biednu siroticu! On je težko sagriešio na meni, no ja mu sve opraštam, da i meni bude oprošteno, kada mi zadnji sat kucne. Oj crna smrti! zašto njega umori, a ne mene, koja se već odavna odrekoh svieta. Svemožni Bože! povrati mladiću strveni život, i uzmi mene umjesto njega . . . . zavjetujem ti se, božja majko, da ću se sasvim ostaviti taštinah svieta, i tebi se sasma posvetiti u tihu samostanu, samo ako Bogdanu život povratiš . . .

(Zastor padne.)

Čin tretji.

(Groblje! Po strani grobarova kolibica, burna noć, grmljavina se čuje, munje sievaju. Vidi se nov grob s krstom „Bogdan Blažić“ gluvo doba 12 satih tuče.)

Prizor prvi.

(Bojan izadje iz svoje kolibe, u kabanicu zamotan, nosi svetiljku u jednoj ruci, stane kod jednog prozora, prisluškuje pozorno.)

BOJAN.

(Sam, tiho.)

Nješto je u nutri zašuštilo, ali nije valjda ništa, čudan je sanak snila; strpi se samo, sirotice moja, doskora ćeš snivati o zlatu i biseru. Zašto nebi ti, dušo imala, što gizdave djevojke branovačke u izobilju imadu; ti, koja si vrednija od njih. Strpi se samo; spavaj mirno, diete moje, otac ti bdije i skrbi za te u tamnoj i burnoj noći.

(Svetiljku ugasi i položi na zemlju, bolje se zamota u kabanicu.)

Bit će nepogode noćas, i ako želim izvesti namjeru, valja mi se žuriti. Napried dakle u ime božje, ako to nije grieh pri takovu poslu nazvati ime gospodnje.

(Čvrsto i neustrašeno stupa prieko pozorišta izmedju krstovah do Bogdanova groba, ustavi se i drhćućim glasom hrabri se.)

Junače! što oklevaš? zar si se, duše ti, ženom pretvorio? jesi li ikad strepio kada je valjalo napasti divljeg Osmanliju? Nisi li tad prvi srnuo medju ne-

priateljske čopore i svagda se sa slavom s bojišta vratjao?! A sada — drhćeš, sram te bilo, stari borče! Pa šta je, što bi se plašio sa svoje namjere? — Ti niti si kradljivac, koji se maglom ili noćju uvlači u kuću svoga iskrnjega, niti pustahija, koj iza grma na svoj plien vreba i zaledjice udara. Toliko si putah pokazao da se nebojiš dušmana, nebudi dakle ni sada strašivica. Nečiniš ti iz lakomosti, što božji i ljudski zakon kao zločin zabranjuje, već te na to nuka ljubav djeteta, i Bog će ti oprostiti otu ljubav tvoju. Il zar da gledam kako mi diete gine i propada? . . . nisam li danas vidio, kako stari Blažić mal da nesdvoji od žalosti, kad mu sinka ovamo pratiahu! — — Pa njemu je ostala žena, koja ga tješi, i ostalo mu je blago, koje mu prija; a što meni ostaje, ako mi Ivka umre? Oj ništa — ništa na svietu. —

(Odvažno zadje za grobnicu izvuće lies s bielim pokrivačem pokrit, sgrozi mu se, naglo odkrije pokrivač. Munja sjevnu i razsvietli cielo groblje. Bogdan leži tiho i nepomično prekrštenih rukuh, o vratu mu visi zlatni lanac, a na rukuh blista se prstenje.)

Čudnovato, doista čudnovato, da mi upravo sada na pamet dodje ona pripoviest, što mi ju jedno večer kazivaše stari naš kapetan. Njeki čovjek podje na groblje i odtrgne na grobu jednom ružicu, koju je trebovao za neke čarobije. O ponoći pako dodje mrtvac po svojinu, i pokucav na prozoru, reče: vrati mi ružicu. — No onaj si zabuši uši te niti hoće da sluša nit da vratja. Vlastnik dodje i drugu noć veleć: vrati

mi ružicu, ili ću te lišiti najdraže stvari. — Čovjek opet nesluša i nevratja. A kad i opet treći put odbije vlastnikovu prošnju, tad mu strašna k domu stupa sablast kroz goru i dol; dok vjetar huji i buči u noći okol; kolievki došav — milo stisnu mu diete okostnom rukom, koje moleć i ječeć — izdahnù dušicu s težkom mukom. Osvetitelj ode poljem, gorom natrag; a za njim ostà od djeteta krvavi trag.

Jutrom pako, kad se otac iza težka sanka prenù: vidi nestalo je kćerke, nesta radost sva i njemu!

(Sakrije si lice rukama, al opet odvažno.)

Sad nije vrieme da razmišljaš, djeca i bake strepe od starih pričah i strašilah. —

(Gleda Bogdana.)

Ala krasna mrtvaca! Gle, bogami, taj me Bogdan sjetja janjičarskoga age, komu sam kod Kaniže glavu odrubio. — Žao mi ga je još i danas, biaše bo liepo, vitko momče, a siromak nije ni pare imao u žepu, nije mu glava vriedila da se maših sablje na nju. —

(Proti Bogdanu.)

Deder ti, momče, da ti ogledam taj zlatni lanac, a što će tebi mrtvomu zlatni lanac? bolje da ga meni živomu pokloniš, a ja ću ga zamieniti u židova Abrahama za liepe obodce i narukvice.

(Pridigne desnom rukom mrtvaca, a lievom skine lančić, metne ga na zemlju uza se, zatim uze ruku Bogdanovu razmatrati.)

Nježna, biela ručica, pozna ti se gospodičiću, da se u svom životu nikada nemaši lopate i motike. Da je mahao buzdovanom i handžarom, izgledale bi mu mišice malo drugčije. Svakako ovako nježnoj ručici liepo doliče prstenovi, osobito ako su tako umjetno izradjeni, ko što ovi tude. No bolje će biti da meni ustupiš taj ures, s koga te neće više glava zaboljeti.

(Poskida sve prstenje: Lati se velikog prstena na desnoj ruci, htjede ga jednim mahom skinuti, neda se, upotriebi svu silu i njekoliko putah nategne i sav trup strese, prsten se neda skinuti. Skoči na noge prekrsti ruke.)

Dakle ti prsten nedaš? ... Da, prst je oteko, i prsten se neda skinuti; ali ja ga moram imati; — — Nemogu ti pomoći, moj gospodičiću: htjedoh ti samo prsten uzeti, a ti ga nepustiš sama, van s prstom zajedno. E dobro, neka bude po tvojem.

(Traži po žepovih.)

No eto belaja! sada neimam noža kod sebe — ali; da da — ako već moraš da budeš osakatjen, to mora da bude barem junačkim orudjem a ne kojekakvom kosturom; stari moj handžar, odavna već nerabljen, neka mi tom prigodom opet jedanput posluži.

(Ode.)

Prizor drugi.

IVKA.

(Izidje iz kolibice, vrlo blieda, ruke ima na prsih prekrštene, polahko ide Veomo turobno.)

Idući ovako po tom groblju priličim onim prilikam predstavljenih dušah, o kojih se priča da noćju iz svojih grobovah ustaju i po groblju tumarajuć za svojim spasom težko uzdišu. —

(Stane, metne ruku na prsa, uzdahne.)

Što li ćutim, kad ovuda prolazim? — To Bog jedini znade. Čini mi se kao da srdce nekuca više u grudih i kao da samo još tielom mekanički i kukavni život živi. Jedina mi je još želja: da se pomolim na grobu nesudjena mi ljubovnika, i da poljubim zemlju, koja mi krije sve blago ovog svieta.

(Ide k grobu Bogdanovu, u tmini nevidi da je grob razalatjen, na jedanput se ustavi sva protrne, tare si oći: Sasma zapanjeno.)

Bože! što vidim, jeli snivam il je zbilja? — Grob je Bogdanov kraj groba izvadjen lies, a kraj liesa mrtvo tielo mladića, — onoga mladića, koji mi život zatravi, a zatim me hladno i potišteno ostavi i novoj se ljubi žrtvovà, nu ja sam pripravna svojom krvi odkupiti njegov život, još uvjek ga vjerno ljubim i za njegovu dušu se pomoliti došla.

(Padne na koljena sagne se nad Bogdanom, izljubi ga. Na jedanput skoči na noge drkćućim rukama čelo si tare, opet klekne prisluškuje nad Bogdanom, naporno.)

Čini mi se kao da mrtvac uzdiše:

(Opet sluša, uhvati ga za ruku.)

Ruka mu se trza.

(Moli.)

Bože milostivi! Ako nije obsjena što mi oči gledaju i duša osjeća, o ... tada ga uzkrisi, otče blagi, uzmi mene k sebi u mjesto njega — skrši taj moj jadni život, samo njega — njega izbavi od smrti! —

(Tare mu sliepe oči, Bogdan progleda i ukočenima očima gleda oko sebe Ivka ga podigne iz liesa, prisloni njegovu glavu na svoje grudi i milo ga gleda.)

BOGDAN.

(Muklim glasom.)

Gdje sam? —

IVKA.

(Pritišće ga sve žestje k sebi.)

Kod mene si, kod svoje Ivke!

BOGDAN.

(Potegne si rukom po čelu, i tiho zajeca)

Vajme! izgorit ću! Bože! što bi s menom?

IVKA.

Umiri se! umiri se Bogdane, ti opet živiš, osviesti se, ja sam kod tebe!

BOGDAN.

(Saviest mu se počè vratjati, privine se k Ivki i zastenje.)

Ti si, Ivko? kako dolaziš ovamo — odkuda dodjoh simo — gdje sam?

IVKA.

Na groblju.

BOGDAN.

(Jecajuć.)

Isuse i Marijo! što se je sa mnom sbilo?

IVKA.

Spomeni se, prije dva dana odjašio si iz grada u Tihanu. —

BOGDAN.

Da da, jest, sjetjam se, pa što bi dalje?

IVKA.

Donesoše te zamrtva ovamo. —

BOGDAN.

(Klikne žalostno.)

Bože na nebesih! na razkrstju Tihane udari me njetko iza grma po glavi! te se s konja sruših i onesvestih. —

(Iza male stanke.)

Dakle me i zakopaše! da da, ovdje je lies, tu je grob! Bože, smiluj mi se, Marijo pomozi mi! Čudo, veliko doista čudo! Bog je poslao svoga angjela, tebe je Ivko poslao, da neizginem onako užasno u tom grozovitom grobu. Bog je čudo stvorio da mene izbavi, slava mu i dika na uvieke! A ti dievice, koju sam ja tako težko bio uvriedio, pa si mi opet oprostila što proti tebi sagrieših, — ti angjele moj, spasiteljice moja . . .

IVKA.

(Ozbiljno.)

Nemoj tako govoriti, nije sada vrieme za takove stvari; ukloniti se odavle moraš, ja ću sada brzo kući i u čas sam opet kod tebe.

BOGDAN.

(Plaho gleda oko sebe.)

Ne, ne! to bi strašno bilo da tu sam ostanem medju mrtvaci, oni bi me možda opet u svoje kolo uhvatili. Ne ne, Ivko, neostavljaj me ovdje samoga, ako nećeš da me iznova usmrtiš.

IVKA.

Tvoju ranu, Bogdane — treba prigledati. —

BOGDAN.

Hladan mi ju vjetrić propuhuje i bol umaljava; no tim gorje boli rana što mi je na srdcu. Ivko! možeš li mi ti oprostiti?

IVKA.

(Plačuć.)

Ja se na tebe nikad ni neljutih, ta kako bih mogla srdita k — tebi doći?

BOGDAN.

Pa zašto si došla amo?

IVKA.

Da se pomolim na grobu tvome!

BOGDAN.

(Uzhitjeno.)

Mili, dobri angjele moj, koga zasliepljen oholo turih od sebe. Sve me ostavi na ovom svietu; otac, majka, zaručnica . . . samo ti Ivko, dodje k meni, po noći, bez straha i bojazni, — tako postojana i jaka je ljubav tvoja!

(Strastno Ivku zagrli, ona mu se stidno oko vrata savije.)

Ivko! znam da imam mnogo šta popraviti, no to i ja hoću. Zaklinjem ti se živim i milostivim Bogom, koji me nehtjedè u cvietu mojih grehah pozvati pred sud svoj, nego mi dobrostivo povrati žitje, da se pokajem i popravim. Ivko! moj će te otac, koj bi bio sve svoje blago i bogatstvo rado žrtvovao za život jedinca svoga, rado kao nevjestu zagrliti, zato te pi-

tam u tom užasnom času, na tom groznom mjestu, gdje je svaka laž i prievara u nebo vapijući grieh: hoćeš li biti mojom ženom, mojom za uvieke?

(Ivka muči, nasloni lice na njegove grudi.)

Prizor tretji.

Prijašnji i BOJAN.

BOJAN.

(Nosi u jednoj ruki svjetiljku, u drugoj handžar, ugasi svetiljku i metne kao i prije na zemlju, pogleda u nebo.)

Hvala Bogu, nepogoda je popustila, crni se oblaci vuku prama zapadu . . . i grom se s daleka čuje . . . moram se žuriti; jer će doskora i mjesec izaći i razsvietliti zemlju. Premda sam siguran da Branovčani neće noćas ustati sa svojih posteljah i posjetiti groblja ipak volim da negledam mladićeva propala lica u bliedoj mjesečini — to je doista i za junačko srdce neugodan pogled, a i tako nemogu nikako izbiti si iz glave pripoviedku o ružici i vilenjaku, komu mrtvac diete ugrabi!

(Stime dodje do mjesta gdje se Bogdan izpravio i njegovoj kćeri oko vrata savio, Bojan to smotri, strašno zavikne!)

Isuse i Mario! mrtvac mi diete otè!

(U sdvojenju sruši se na zemlju.)

(Zastor padne.)

Čin četvrti.

Viećnićka soba, u sredini velik stol prekrit zelenim suknom, na stolu razpelo s mrtvaćkom glavom, i dvie goruće svieće.

Prizor prvi.

(U začelju sjedi Smiljanić, do njega drugi prisjednici. Viećnićki sluga stoji kod vrata.)

SMILJANIĆ.

(Slugi.)

Ivku najpre dovedi.

(Sluga ode, za čas unidje s Ivkom. Ivka je jako blieda, s oborenom glavom stupa do stola i učtivo se nakloni.)

SMILJANIĆ.

(Blago.)

Ti si, dievice, pozvana amo pred sud, ne kao okrivljenica ili obtuženica, već da nam razjasniš, koliko uzmožeš, čudnovatu prigodu, kojom je Blažićev sin opet oživio. Kazuj nam, dievice, štogod o tom znadeš.

IVKA.

(Čedno al ipak odvažno.)

Čestita gospodo! meni je samoj sbivši se slučaj nedokučivo i nečuveno čudo, te ću vam redom kazati sve što o tom znadem. Kunem vam se živim Bogom i spasenjem svojim, da ću istinu govoriti. Istu noć kadno Blažićev sin poslie podne zakopan bi, digoh se oko pol noći i odoh do groba njegova, da se Bogu

pomolim, kad dodjoh do groba, nadjoh grob razvaljen lies kraj groba otvoren, pošto opazih Bogdana zagrlila sam ga, i oćutih da se mrtvac trza, počmem mu trti sliepe oči, i Bogdan progleda, neznavši gdje se nalazi, ja mu razložim što se je šnjim sbilo. —

(Otezajuć.)

On u onoj bojazni zagrli me, na to dodje moj otac, i nadje nas zagrljene, pošto se divljim uzklikom sruši na tle, nakon toga dodjoše gradske sluge i odpratiše nas svu trojicu u grad.

SMILJANIĆ.

(Znatiželjno.)

Dakle zagrljene vas je našao otac? nebi li nam znala kazati, kako da se nisi bojala i prepala, već si ga zamrtvoga onako pouzdano zagrlila?

IVKA.

(Obori oči nice, no brzo ih podigne, i stidno.)

Kada već moram da kažem, to dakle znajte — da ja i Bogdan . . . nebiasmo si njekoč tudji . . . da sam ga ljubila iskreno . . .

SMILJANIĆ.

(Zabrinuto.)

Zbilja? a je li tebi on ljubav vratjao? . . .

IVKA.

Jest, no buduć da mi se poslie iznevjeri, odrekoh se ga i ja za života, a poslie njegove smrti nemogoh one noći odoljeti želji da nepomolim na njegovu grobu. No on se probudi, a ja u mom zanešenju pritisnuh ga na grud, akoprem znajući, da meni sudjen nije, zašto se ga i odrekoh a i sada opet odričem za uvieke.

SMILJANIĆ.

Ti si odvažna djevojka, i mi nećemo nikad zaboraviti, kako plemenito djelo ti učini.

IVKA.

(Turobno.)

Ja prinašam žrtvu i odričem se ljubavi, koju niti nesmiem gojiti radi zavjeta moga.

SMILJANIĆ.

(Kao da nečuje Ivkine zadnje rieči, k slugi koji kod vratah stoji.)

Bojan neka dodje.

(Sluga ode. Unidje s Bojanom. Bojan je sav slomljen i sgrčen, prekrštenih rukuh na prsih, i očiuh oborenih na tle; stoji nepomično. Ivka pošto ga spazi sakrije si lice rukama.

SMILJANIĆ.

Bojane! ti si ovdje na sudu; kaži nam dakle sve štogod znadeš o dogodjaju, što se je prije nedjelju danah slučio na groblju.

BOJAN.

(Gleda nepomično Smiljanića, iza kratke stanke muklim glasom.)

Jutrom pako, kad se otac iza težka sanka prenû, vidi, nestalo je kćerke, nesta radost sva i njemu.

SMILJANIĆ.

(Stisne s rameni.)

To je sad već tretji dan, što se nečuje druge rieči od njega . . .

IVKA.

(Naricajuć.)

Otče! ubogi otče, pamet si izgubio . . .

SMILJANIĆ.

Starče Bojane! osviesti se, obazri se, diete ti nije nitko oteo, evo zdrava i krepka stoji Ivka pred tobom. Okani se toga buncanja i odgovori pametno.

BOJAN.

(Strese glavom, te jačim glasom.)

Jutrom pako, kad se otac iza težka sanka prenû, vidi, nestalo je kćerke, nesta radost sva i njemu.

IVKA.

(Vrlo sdvojeno.)

Čestita gospodo! ovaj prizor je za mene odviše túroban, te ga nemogu više podnositi, zato molim ako nisam od potriebe, rado bi se uklonila . . .

SMILJANIĆ.

Samo još jedno pitanje.

(Proti slugi.)

Jesi li ti, Jaćime, smotrio štogod osobita u grobara?

Sluga.

Jesam, čestiti gospodaru, opazio sam, i to umah prvi dan kad je stavljen pod moju stražu, da je nješto u rubcu zamotano čuvao; ja sam pokušao da to od njega izmamim, no kad mi je to slabo uspjelo, uzeh još dva momka te mu otesmo dragocienost, koju vam evo sad predajem.

(Dade Smiljaniću zlatni lanac, ovaj začudjen razgleda ga, zatim dade ostalim na ogled.)

SMILJANIĆ.

(Proti Ivki ozbiljno.)

Ivko! još jedanput te pitam, hoćeš li istinu govoriti, tako te Bog pomogo!

IVKA.

(Zakune se.)

Tako me Bog pomogo!

SMILJANIĆ.

Kaži nam dakle, jesi li kada prije vidjela ovaj lančić?

IVKA.

Jesam.

SMILJANIĆ.

A gdje?

IVKA.

Bogdanu o vratu.

SMILJANIĆ.

A spominješ li se da li mu je bio o vratu, kad si ga zamrla bila zagrlila?

IVKA.

(Zamisli se, zatim jasno i odrešito.)

Nije.

SMILJANIĆ.

Pa mu je ipak bio i poslje smrti o vratu, morao mu ga indi već od prije netko oteti, lies bo ležaše kraj grobnice, tielo odkriveno, a lanac se je našao u grobara. Što indi sudite o tome, gospodo? Da vidim slaže li se vaš sud s mojim?

Svi prisjednici.

(Dignu se, metnu desnice na propelo i jednoglasno.)

Tako nas Bog pomogo, mi sudimo, da je grobar grob oplienio.

(Ivka se onesviestjena sruši na jedan stolac.)

SMILJANIĆ.

(Pogleda Ivku.)

Izrekoste gospodo i moje mnienje, no valja i to na um uzeti, što ću vam sada kazati. Ako budemo zakonito kaznili otca ove sirotice, navalit ćemo sramotu i na nju, kojoj ostadoše ruke čiste pri tom zločinu i koja biaše uzrok da je sin našega sugradjanina izbavljen od grozne smrti i svojim raztuženim roditeljem povratjen. Osveta je u rukuh višnjega, on nam ju preuzè, dočim je zločincu pamet pomeo. Bog je pravedan i strašna je njegova kazna! . . . Zato scienim da bi s boljega bilo, kad bismo staroga Bojana u varoškoj kući nastanili i dali mu svagdanji kruh, stvar pako cielu da zašutimo; sviet bo u svojoj zasliepljenosti rado prišiva kojekakve krpe na sudačke izreke, osobito gdje je umješano praznovjerje. Obečajte mi dakle, gospodo, ako ste samnom iste misli, da ćete stvar zatajiti pred svietom.

Svi prisjednici.

(Dignu se i pruže desnice Smiljaniću.)

Obećajemo!

(Odu.)

(Ivka se digne sa stolca, sluga vodi grobara, Ivka hoće za njim, Smiljanić ju uhvati za ruku.)

SMILJANIĆ.

(Ljubko.)

Ostajte dievice, stvar nije jošte dokončana. Vas čeka još težka borba, koju će vaše krepko srdce — kao što se nadam — bez velika napora moći nadvladati, samo ako se budete tako hrabro držali, kao i dosada, a to očekujem od vas . . .

(Uzme ju za ruku, odu.)

Promjena. Soba Bogdanova. Bogdan sjedi u naslonjaču, vrlo blied i iznemogao, svezanom glavom. Otac stoji kod njega.

Prizor drugi.

(Smiljanić i Ivka unidje.)

SMILJANIĆ.

Evo vam, Bogdane djevojke, s kojom vam nebiaše prosto prije suda govoriti, sada pako možete, koliko vam drago.

BLAŽIĆ.

(Pristupi k Ivki, zagrli ju i žalostno.)

Dievice! mi smo vam držani za život jedinca vječnom zahvalnostju; znadete li vi, koliko je to dobročinstvo za stare i iznemogle roditelje? . . . Doista vi toga još neshvatjate svojim mladjahnim i neizkusnim duhom. —

BOGDAN.

(Slabim glasom.)

Ivko, podaj mi ruku!

(Ivka mu ju pruži.)

Ivko! ovdje pred mojimi roditelji, koji rado pristadoše na moju želju, pitam te još jedanput: hoćeš li biti mojom ženom?

IVKA.

(Iza male stanke odlučno.)

Od srca rado, Bogdane, da je sve još onako, ko što biaše prije; — ali, tugo moja! mnogo se je promienilo od tada. Dva su sad predmeta, koja na mene imadu veće pravo od tebe; to je prvi moj otac, komu se pamet preokrenù; grad će ga predati stražaru u ruke, a može li ga vjernijemu i brižljivijemu izručiti, nego što mu je vlastito diete? . . .

Bogdane, ja nemogu, nesmiem ostaviti otca svoga!

BOGDAN.

O ja ću uztrpljivo čekati, dok ti se otac prestavi!

IVKA.

(Poklima glavom.)

Ne Bogdane ne, ja neću da čekam otčeve smrti; pa ako i prije mene izdahne, ipak nemogu biti ni onda tvojom . . .

BOGDAN.

A tko će mi te oteti?

IVKA.

(Pokaže na nebo, i tronuto.)

Bog, — njegova bo sad jesam. Čuj me. U onom času, kad te na groblje pratiahu kraj otčeve kolibice, klečala sam moleći se živo Bogorodici, da ti kod Boga izprosi povratak strvena života, i zavjetovah joj se, da ću u samostanu sprovoditi ostale dane života moga, ako mi usliša prošnju. Čudo je stvoreno — ti opet živiš — a ja moram zavjet svoj održati. . . .

BOGDAN.

(Jadikujuć.)

Ivko! dušo nemoj me ostaviti!

IVKA.

(Odrešito)

Moram, s Bogom ostaj, Bogdane — s Bogom na uvjeke.

(Pruži mu ruku koju on cjeluje, podje k Blažiću poljubi ga u ruku.)

BLAŽIĆ.

(Zagrli ju, i turobno.)

Dievice! mi se klanjamo zastidjeni pred tvojom

kreposti. Ništa neka neuzmanjka tebi ni tvom otcu, dok koje od nas živi.

IVKA.

(Tiho.)

Hvala vam na ljubavi, Bog vas čuvaj sve skupa.

(Još jedan pogled najvjernije ljubavi baci na Bogdana, koji sakriv si lice rukama grozno plaće. Ivka podupireć se na Smiljanića ode.)

BLAŽIĆ.

Ovako krepostne, plemenite i odvažne djevojke nevidjoh, zaista ju možemo za izgled drugim staviti.

(Zastor padne.)

